

EL TEMPS

Món vell

Avui dia, el 10,8% de la població mundial té seixanta anys o més. Aquesta xifra serà del 21,9% el 2050, perquè els països en via de desenvolupament van assimilant els models de natalitat i d'esperança de vida occidentals. L'envelliment demogràfic ja és un repte global.

Si teniu sort i acabeu de travessar la barrera de la majoria d'edat, voltareu per ací fins a 73,5 anys o 80,6, segons que sigueu home o dona. I si sou una mica més gran i acabeu de tenir una criatura, heu de saber que el fill del vostre fill –en cas que nasca cap al 2035– podria, perfectament, bufar 83 o 88 espelmes, sempre segons les previsions de l'institut d'estadística espanyol. Més enllà de les xifres, una cosa és ben certa: l'esperança de vida no ha deixat

de créixer i se n'ha accelerat l'augment aquestes darreres dècades. Ací, a la Xina o a les Bahames. Les millores sanitàries i higièniques, d'alimentació i de condicions de vida han permès de perllongar l'existència humana fins a límits difícilment imaginables ara fa vuitanta anys. Els qui avui habitem la Terra vivim més que cap altra generació precedent. Hi ha, doncs, motius per a alegrar-se'n, però també per a preocupar-se. I força.

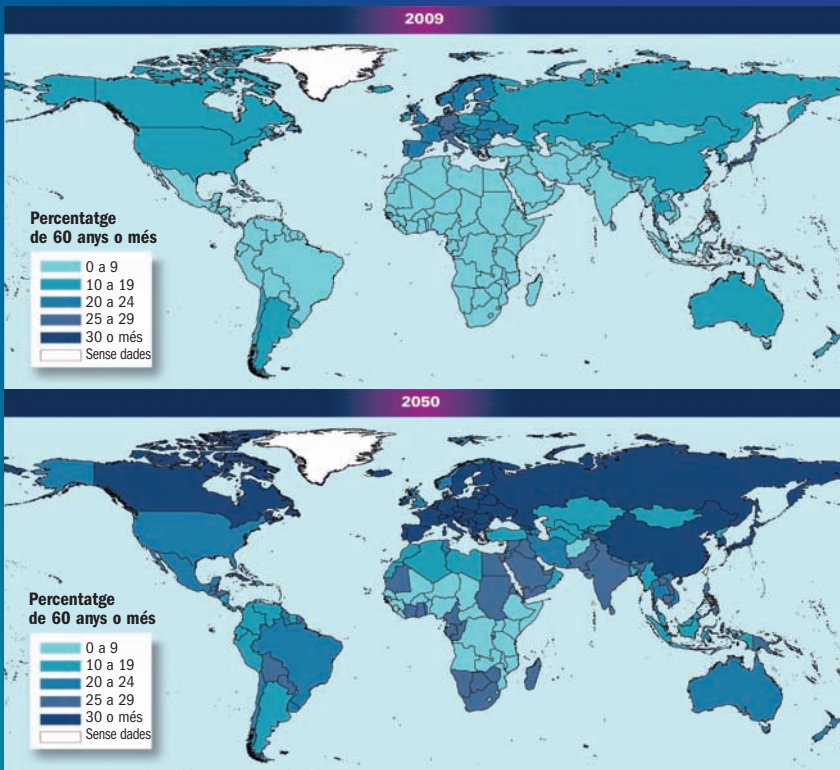
Perquè aquest allargament de l'esperança de vida no va acompanyat d'un augment dels índexs de natalitat, és a dir, un augment del nombre d'actius capaços de fer-se càrrec de la cura afectiva, però sobretot econòmica, d'aquests vells. Als països anomenats d'occident fa temps que la taxa de fecunditat disminueix i se situa molt més avall d'allò que els experts anomenen la *taxa de reemplaçament* (2,1 fills per dona). I hi ha un altre fet, no tan conegut: els països emergents i en via de desenvolupament copien els paràmetres occidentals en aquesta matèria. Al Brasil, l'Índia, Bolívia o el Marroc les dones ja no tenen cinc o sis fills, sinó que viuen amb una maternitat més controlada.

Una xifra posa de manifest aquest canvi: a la dècada dels 70 del segle passat, només 24 països tenien taxes de fertilitat de 2,1 o per sota d'aquesta xifra. Tots eren països que hom catalogaria de rics. Ara per ara, hi ha més de 70 estats amb aquest índex, a tots els continents, inclosa l'Àfrica. Entre el 1950 i el 2000, la taxa mitjana de fecunditat als països en via de desenvolupament va caure a la meitat: de sis a tres. I això, que des del punt de vista estrictament malthusià i ambiental és força positiu, resulta, des de l'òptica del sosteniment del sistema de l'estat del benestar, força preocupant. Perquè si posem “més vells” a l'un costat de l'equació i “menys joves” a l'altre, ens surt una piràmide de població invertida com mai abans no s'havia vist. El resultat de tot plegat és una transició demogràfica tan important com la que es va viure en el trànsit des de la societat preindustrial a la industrial.

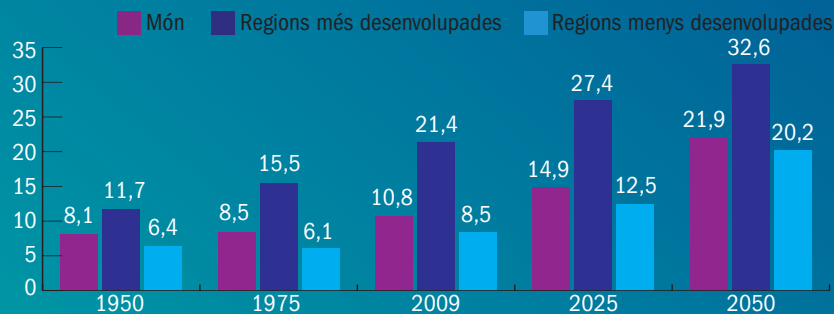
El darrer estudi de la divisió de població de les Nacions Unides és taxatiu en aquest aspecte: “L'envelliment de la població no té precedents ni paral·lels en la història de la humanitat”, explica l'organisme internacional. I alhora adverteix que es tracta d'un “fenomen mundial que afecta tots els homes, dones i xiquets. L'increment sostingut dels grups de més edat a les poblacions nacionals, tant en xifres absolutes com amb relació a la població en edat de treballar, té

Envel·liment de la població 2009-2050

Percentatge de la població de més de 60 anys

Percentatge de la població de més de 60 anys

Població de més de 60 anys

	Nombre (en milers)		% del total de població		% dels més grans de 80 anys sobre el total de més grans de 60 anys		L'esperança de vida a 60 anys, 2005-2010	
	2009	2050	2009	2050	2009	2050	Homes	Dones
Mundial	737.275	2.008.244	11	22	14	20	18	21
Països més desenvolupats	263.905	416.055	21	33	20	29	20	24
Països en via de desenvolupament	473.370	1.592.188	8	20	11	17	17	20
Països menys desenvolupats	42.922	185.129	5	11	8	10	15	17

FONT: INFORME D'ENVEL·LIMENT 2009, ONU

una influència directa en l'equitat i la solidaritat intergeneracional i intrageneracional que són la base de la societat". Perquè, si bé fer-se gran té

unes implicacions personals de gran abast per a cada individu (fer anys vol dir jubilar-se, amb una progressiva pèrdua de condicions físiques...),

socialment una població provecta té incidència en el creixement econòmic, l'estalvi, la inversió, el consum, els sistemes de salut, la composició de la família, els patrons de vot i un llarg etcètera. L'envel·liment demogràfic actual és, a més a més, "irreversible", segons l'ONU.

L'imperi dels cabells blancs.

Caminem, doncs, cap a un món com més va més canut. Avui, de cada nou habitants del planeta, un té més de seixanta anys i es preveu que siga un de cada cinc d'ací a quaranta anys. El 2045, el nombre total de persones que hauran passat la seixantena superarà per primera volta el de menors de catorze anys a tot el món, circumstància que ja es va produir als països desenvolupats el 1998. Si això és així és sobretot pel ritme a què avança l'envel·liment als països en via de desenvolupament, on la taxa de fecunditat va caure a la meitat entre el 1950 i el 2000. La mateixa reducció va tenir lloc a Europa durant el mateix període de temps, quan es passà de l'eufòria del *baby boom* posterior a la Segona Guerra Mundial a l'ensorrament de la natalitat de final de segle (l'índex de fertilitat va passar de 2,65 fills per dona a 1,42). La disminució, és cert, va ser proporcionalment la mateixa, però pel camí europeu només es va perdre un fill. En canvi, en el cas dels països en via de desenvolupament, els efectius que van deixar d'incorporar-se a la piràmide demogràfica foren tres. La reducció que ara hi ha als països en via de desenvolupament s'assembla a la que Europa va viure al segle XIX i principi del XX, amb la diferència que la transició que a la Gran Bretanya va costar 130 anys de consolidar-se (del 1800 al 1930), en països com ara Corea del Sud va durar-ne 20 (del 1965 al 1985).

I Corea no és sinó un exemple entre tants. De fet, els canvis van molt més de pressa avui dia. La fecunditat ha baixat a tots els països del sud-est asiàtic (excepte a Indonèsia) més ràpidament que no ho va fer al Japó. Aquest índex va caure de sis a tres en només vint anys (del 1980 al 2000) a Bangla Desh. Mauritània va seguir

“L’envelliment de la població no té precedents en la història de la humanitat”, adverteix l’ONU

la mateixa tendència, però en només deu anys, del 1963 al 1973.

El perquè del tot plegat cal anar-lo a cercar a la ràpida integració d’aquests països en el sistema capitalista. Perquè incorporar-s’hi significa adoptar els sistemes productius i els models de consum dels països occidentals, però també els hàbits de vida i d’organització familiar. I això vol dir també un control de la natalitat més rigorós. Segons el setmanari *The Economist*, que publicava no fa gaire un article sobre la qüestió, els índexs de fertilitat disminueixen a partir d’uns ingressos anuals entre 1.000 dòlars i 2.000, i continuen disminuint fins a assolir uns ingressos entre 4.000 dòlars i 10.000 l’any, moment a partir del qual les parelles tornen a tenir dos fills, és a dir, assoleixen l’anomenada *taxa de reemplaçament*. Aquest canvi “representa la transició des de la pobresa cap a l’estatus propi d’algú amb ingressos mitjans, i d’una societat agrària a una societat moderna”, segons el setmanari. Tot plegat suggereix que, en primera instància, la prosperitat implica disminucions en la fecunditat i viceversa.

La decisió familiar de no tenir tants plànçons també té molta relació amb l’accés de la dona al món de l’educació. Més nivell de formació significa menys fills. En accedir a més coneixements, les dones, d’una banda, guanyen autonomia personal i poder de decisió i, d’una altra banda, accedeixen a un món laboral que reclama treballadors lliures de massa lligams familiars. Alguns exemples demostren la connexió entre tots dos elements. A Mauritània, el 1962, un any abans d’emprendre la revolució demogràfica pròpia, el 80% de la població femenina era capaç de llegir i escriure. A l’Iran, el 1979, quan es va abolir el sistema de planificació familiar que va encimbellar l’índex de fecunditat fins a set fills en arribar el 1984, el 90% de les dones rurals entre

20 anys i els 24 eren analfabetes. Ara que l’alfabetització d’aqueixa franja d’edat arriba al 91%, l’índex de natalitat se situa en l’1,9, xifra que baixa fins a l’1,5 en el cas de Teheran.

Futur vell. La reducció d’una natalitat que des del punt de vista econòmic podia semblar desaforada resulta positiva des de l’òptica de la disponibilitat dels recursos que ens ofereix la Terra. Més gent al planeta significa més boques per omplir. Ara bé, aquesta mateixa disminució en la fecunditat menarà a un envelliment progressiu de la població. Segons les dades de l’ONU, les persones de més de seixanta anys són avui el 8,5% de la població dels països en via de desenvolupament. Aquesta xifra creixerà fins al 20,2% a mitjan segle. La pitjor part se l’enduran les economies emergents: la Xina, del 2010 al 2050, passarà d’un 12% de més grans de seixanta anys a un 31%; l’Índia, d’un 7% a un 20%; i el Brasil, d’un 10% a un 29%.

Les xifres, doncs, no permeten conjectures: el perfil demogràfic de la Terra es modifica. Als països anomenats *del nord* fa temps que els demògrafs adverteixen del repte social, cultural i, sobretot, econòmic que açò significarà per a la pròxima generació, mentre que es confia que l’estat del benestar no trontolle per la sacsejada que implica que puguin arribar a haver-hi tantes persones actives com inactives. Països com els Estats Units, Islàndia, Noruega, Dinamarca, Alemanya o el Regne Unit ja han endarrerit l’edat de jubilació, com també es vol fer aquí, amb l’argument, diuen, de garantir la solvència del sistema de pensions. En el cas dels països anomenats *del sud* el desafiament encara és més gran: en només quaranta anys es trobaran amb una població més vella que s’haurà d’atendre mitjançant unes polítiques públiques que, fins ara, han estat

Què diu l’ONU?

■ **A l’inici del segle XXI, hi havia 600 milions de persones de més de seixanta anys, tres vegades la xifra registrada cinquanta anys abans. A mitjan segle n’hi haurà 2.000 milions, de manera que s’haurà triplicat en cinquanta anys.**

■ **A tot el món, la població de persones de més de seixanta anys augmenta d’un 2% cada any, considerablement més de pressa que la població total.**

■ **A les regions menys desenvolupades, només el 8,5% de la població té actualment més de seixanta anys. El 2050 s’espera que els més grans de seixanta anys representen el 20,2% de la població.**

■ **L’edat mitjana al món és de 26 anys. El país amb la població més jove és el Iemen, amb una edat mitjana de quinze anys; i el més vell és el Japó, amb una mitjana de 41 anys.**

■ **El 2050, s’espera que l’edat mitjana mundial haurà augmentat de deu anys.**

massa precàries. Caldrien sistemes de pensions solvents amb els quals es retribuïssin aquells que han cotitzat durant tota la vida. I sistemes de salut preparats per a atendre més usuaris, perquè la lògica diu que, com més anys, més malalties. I xarxes de transport adequats per a les seues condicions físiques. I residències per a atendre els vells de qui les famílies no puguin encarregar-se. I... El repte de l’envelliment ja és ací, per a qui vulga entomar-lo.

Violeta Tena